

גלוים או מכוסים (מרדכי שם) ונראה לי דעכשו שאין מניחים אלא בזמן ק"ש והפלה אפילו תלמיד לפני רבו יכול לגלות אף צל ראש וכן המנהג שלא ליזכר (ד"ע):

כח דיני חליצת התפילין ובו ג' סעיפים:

א חייב אדם למשמש בתפילין בכל (א) שעה שלא יסיה דעתו מהם ומשמש בשל יד תחלה וכשיאמר וקשרתם לאות על ירך ימשמש בשל יד וכשיאמר והיו למוטפות בין עיניך ימשמש בשל ראש:

ב תפילין של ראש חולץ (ב) תחלה משום דכתיב והיו למוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהיו שתים צריך לחלוץ תפילין של ראש (ג) מעומד ויניח (ד) בתיק של ראש ועליו של יד כדי שכשיבא להניחם יפגע בשל יד תחלה:

באר היסב

משולשין לפניו מעט הא ל"ה פסולים לגמרי. מ"א: (א) שעה. פ"י צל שעה שזכר מהם קיינו למשמש צ"ח מ"א ע"ל סימן מ"ד ס"ק א' וצפ"ר הכוונות הזהיר מאוד צענין היסח הדעת דאין פגם גדול מזה: (ב) תחלה. קודם שמסיר הרצועה מהאזנה. גליף רז"ל מ"א. אחר המניה נ"ל שט"ס הוא צ"ח ונ"ל וקודם יסיר הרצועה וכו': (ג) מעומד. ה"ה הכריכות של אצבע. ולמנהגינו

שומכין של יד מעומד צריך ג"כ לחולץ מעומד דכהנחתן כך חליצתן. ונהגו לכורסס ככנפים ע"ש כנפי יונה. מ"א: (ד) בתיק. צתזנות צניינין זאז ס"י קפ"ט כתב שיעשה הכיס או התיק צד כדי שיהיו זה על זה וכ"כ הנ"ל וט"ז סימן כ"ה ס"ק יו"ד. והמ"א כתב דיותר טוב להניחם זה אצל זה ויעשה סימן איזה ש"ר ואיזה ש"י דכיון דש"ר קדושתו חמורה מש"י אסור

מקור חיים

א. וכשיאמר וקשרתם וכו' — וכן בפרשה שניה כשיאמר וקשרתם אותם, מצאן שזו מחזירין ומהרהר הברכה השייכת בבסי' כ"ה ס"ב. **ב.** תש"ר חולץ תחלה — ר"מ יפה השיג על רש"י במה שפירש דכל זמן שבין עיניך יהיו שתים מוהיו נפקא, וכתב דמלטוטפת בחולם נפקא, והשיג עליו במ"מ דף צ"ה ע"א.

שם. צריך לחלוץ תש"ר מעומד — דעת מקובלים הוא זה, ובחליצת תש"י אפשר דס"ל דוקא מיושב דחליצתן כהנחתן שכתב רמ"א ס"י כ"ה ס"א — וכ"כ המג"א — ועל הב"י שהשמיט שם דעת המקובלים בהנחת תש"י וכאן כתבם בחליצת תש"ר איכא לתמוה. ואפשר מפני דס"ל דכל ברכות המצות מעומד כמ"ש בס"ח, לכן ס"ל דאין לנהוג כדעת המקובלים במקום שהוא נגד הש"ס והסכמת הפוסקים.

כתוב בסמ"ק יניח תש"ר בתיק תחלה ואח"כ יחלוץ תש"י.

כיס הטלית והתפילין יהיו נאים והדורים שגם אלו בכלל התנאה לפניו במצות. ונ"ל ראייה מגמ' פ"ב דסוטה: דעל כלי שבו המנחה קרי הקריבהו נא לפתחך.

קיצור הלכות

הנ"ל, ושנקיפולן אין קפידה. בסמ"ק יניח תש"ר בתיק תחילה ואח"כ חולץ תש"י, ואם מונחים זה אצל זה יהיה תש"ר לשמאל. כיס טלית ותפילין יהיו הדורים, וראיה מגמ' שגם כלי ש"ך הקריבהו נא לפתחך.

א. יתמש צל יד וכו' — וכשמאלס שזו מחזירין ומהרהר הנרכה הראויה להם. **ב.** תש"ר חולץ תחילה — פ"י רש"י מוהיו נפקא, ורמ"י השיג על זה, ונמ"מ השיג על רמ"י. **תש"ר מעומד** — וחליצת תש"י מיושב לדעת המקובלים, ותמה על 1 כן דקדק הב"ח מדברי הטור, ר' בשע"ת. 2 דף יד, ב.

ג. מנהג החכמים לנשק התפילין בשעת הנחתן ובשעת חליצתן:

מקור חיים

גופי, ה"ה ה"נ אין לעשות דף שומר לחבירו, ואין היתר שומר רק מנ"ך לתורה שהוא מקלה לחמורה. (ולולי שכתב הרב פי' כשגוללין ס"ת וכו' שירד לאמ"ת הבנין פי' הגמ', והכי משמע בלי ספק פי' הגמ' ולשונה דמקשה מגלילת ס"ת גופה ודחיבר שלשתן * מאן דכר שמיה, הייתי סבר דטעה הרב וסבר דהש"ס מקשה מכרך היכי כרכינן בכריכה דספר תנ"ך מחוברת דכרכינן מראש לסוף כמ"ש התו' „הא קיטיב דפי אחברי" ר"ל נ"ך על התורה, ולכן הקשה הרב דלמא משום שומר, אבל חלילה להרב שיטעה בזה כי לא נזכר פה חיבור תנ"ך ולא דין שנגלל מראש * ואף מ"ש לא אפשר, לפי זה לא אתי שפיר, (ודוק). ודברי התו' נכונים ומסתברים דטוב יותר לעשות נ"ך דרך גלילה מבחוץ, דדרך כבוד שיהיו שומרים לבת מלך פנימה אע"פ שמונחים עליהם, וכן מסקנת הרב ג"כ, רק שלשונו נבדק ומשובש מאד ברוב הדיבור. ואגב ראיתי לבאר קצת לשון הש"ס בנוגע בענינו במה דקאמר שאני הנחה דלא אפשר. הענין הוא מפני שהיו לומדים מתוך ס"ת ונ"ך בבית המדרש והיו תורה נ"ך למאות וא"א ליחד לכל תורה מקום רק היו מיחדים מקום לתורה, ומקום לנביאים וכתובים. ואמר דאי לא תימא הכי מכרך היכי כרכינן. ולכאורה צ"ע דהרי מ"ש דאלת"ה רק ר"ל שלא נחלק בסברת לא אפשר, וא"כ נפשוט לשריותא מברייטא דמניחין תורה על תורה, וא"כ מה אמר מכרך היכי כרכינן שהרי שרי גם ההנחה. ואין לומר דמקשה מכריכות חיבור תנ"ך יחד, דזה טעות וכמו שכתבנו בסמוך. ובאמת ה"ק, דאלת"ה, ולא נאמר סברת דא"א שאני, והרי לא צריכנא לפשוט מברייטא, ולא היה מקום לאבעי כלל, שהרי ודאי מותר ממנהג דכל יום, (וכ"כ התו' דהמקשה מקשה ממעשה בכל יום).

ג. מנהג חכמים לנשק וכו' — וראיתי שגם בעניני מצוה כ"כ החסיד הרב בשל"ה דקמ"ב ע"ב, [מס' פסחים סוף ד"ה בערב פסח וכו'] וז"ל: וראיתי מבני עליה המחבבים את המצות שהיו מנשקין

כתב במטה משה סי' כ"ו בשם ספר המוסר דנהגו לכוונתם ככנפים * והוא ידוע ומפורסם שמניחים קשר התש"ר תחת התיתורא וכורכים הרצועות שמקשר התלויין סביב הקציצה, והוא נכון שבעת הנחתם בקלות ובמהירות יוסרו הרצועות רגע כמימריה, וכל זה בתש"ר. ונ"ל שראיה לזה מגמ' פ' במה טומנין * ופרק ר"א דמילה * דמקשי ומ"ש כנפי יונה דנקט, ומשמע דמ"ש כנפי מיהא ניתא ליה, ודוק.

ראיתי קלי דעת נוהגין בקיפולן לסבב הקציצה תוך רצועות, ולא יפה הם עושים, וראיה מדין ס"ת בסי' קמ"ז ס"ה תגלול המטפחת וכו', וכ"כ במג"א.

כתוב בספר של"ה דף קי"ג ע"א [מס' חולין שם] בשם מורו הרב החסיד מהר"ש מלובלין — הביאו במג"א — שיש לחלוץ תש"ר ביד שמאל דהוא דרך עצלות והכנעה ולא בימין שהוא דרך זריזות ומהירות, יע"ש. וראיתי עוד מדקדקים שאינם נוגעים בקציצה בעת חליצתן תש"ר רק מקיפין את הראש בשתי רצועות התלויין לפניו ואוחז בהם הקציצה, והכל הוא סלסול וכבוד לקדושה, ועל"כ סי' מ' ס"ז.

[מג"א פ"ק ד' — בשם גליא רזיא שאין לכרוך הרצועות על הבתים. המנהג פשוט שאין קפידה בזה, וכן ראיתי אבותי ורבתי נוהגים, ויפה כתב * הרב דהוי הרצועות שומרים כמו מטפחת סביב הס"ת, ושכ"כ התו' פ"ק דב"ב * שבתנ"ך בכרך אחד נגלל מתחילתו לסופו מהאי טעמא דאין ראוי להיות תורה מבחוץ כשומר לנ"ך. ואע"פ דלפעמים אם ילמד בתורה ע"כ יגלול תורה סביב נ"ך, אין קפידה בדבר שהוא לפי שעה. ומה שהקשה הרב על התו' מגמ' דמגילה דבעי לאוכוחי דהיכא דאי אפשר שרי, ושלכן מניחין ס"ת על ס"ת, ואמר דאי לא תימא הכי מכרך היכי כרכינן הא קיטיב דפא אחבריה, ומה הוכחה היא זו דילמא שאני התם דנעשה א' שומר לחבירו. ולא ירדתי לסוף דעתו, כי אם קשה היכי כרכינן דיש קפידה בתורה

קיצור הלכות

לוחה ברצועות.

ג. מנהג חכמים לנשק — מ"ש בשל"ה שגם צמחות שאין צהם קדושה ראה מוסיקים שמנשקים מזה מרור סוכה ולולב.

במ"מ וספר המוסר שיש לכרכם ככנפים, ונ"ל ראה קנת תנח', ושהגון תלד עמנו לעשות כך. שאין לסנב הקניצה תוך הרצועות כקנת קלי דעת. מ"ש בשל"ה שיש לחלוץ תש"ר ביד שמאל, והותיקים לוחצים

דשרי. 7 דף יג עמוד ב ד"ה ועושה בראשו. 8 תורה תנ"ך. 9 לסוף.	4 שבת דף מט, א. 6 קאי על מש"כ המג"א דבעצם משמע	3 מוכא גם במגן אברהם. 5 שם קל, א.

כט ובו סעיף אחד :

א (ה) אין לברך שום ברכה כשחולץ תפילין אפי' כשחולצם ערב שבת בין (ג) השמשות :

ל זמן הנחתן ובו ה' סעיפים :

א זמן הנחתן בבוקר משיראה את חבירו הרגיל עמו (ה) קצת ברחוק ד' אמות ויכירנו :

באר היטב

להניח של יד על ש"ר. אין להניח הרצועה על הצנים אלא על הצדדים. לא יאחזו צרועות ויגלול התפילין ולא יגערס וכן התיק אלא יוליחם בידו ס"ח מ"א :
(ה) אין לברך. ומטעם זה נכון לחלוץ התפילין בשמאל כי דבר השריף צרכה נוטל בימין ועיין מ"ש השכנה"ג וזני ח"א מיישנו ע"ש : (ג) השמשות. עיין מ"א שהעלה

מקור חיים

א. הרגיל עמו קצת וכו' — והוא ג"כ זמן ק"ש, כבר"ס נ"ח, ועמ"ש שם. ודקדק הב"י שם מירושלמי שהוא ג"כ שיעור משיכיר דזמן ציצית כבס"י י"ח ס"ג, ועמ"ש שם. ונראה דכשיגיעו זמנים הללו אע"פ שהרקיע מלא כוכבים לא משגיגין בהו, וה"ה ה"ב זריחת הלבנה בסוף הלילה בכח אינה מעכבת ק"ש ותפלה ציצית ותפילין, דאל"כ רק גם בסוף הלילה כוכבים הוי סימן לילה וע"כ תאמר דעדיין לא עלה עמוד השחר שהרי משעלה ע"כ יממא הוא, וא"כ אחר דק"ל מע"ה עד הנץ החמה ה' רביעית שעה נצרך להמתין בתפלה ה' רביעית שעה אחר שקיעת הכוכבים¹, ואיך מצאנו ידינו ורגלינו בימות החורף וימי הסליחות, ועוד דעינינו רואות שהאיר היום חצי שעה ויותר ועדיין כמה כוכבים ברקיע. ונ"ל עוד ראיה מגמ' ריש ברכות ד"ג ע"א דאמר סימנא דסוף משמרה אחרונה סימנא למה לי למאן דגני בבית אפל וכו', וע"כ ר"ל שלא יוכל לראות אור היום שיעמוד כי לא רצה לעמוד לפני זמן ק"ש, ואי ס"ד דבכוכבים הדבר תלי אפי' גני בבית חלונות שקופים ואכסדרה שאורה רב כי מאן דגני לא יוכל להביט אל כוכבי שחק, ועוד דביום המעונן נהיה נבוכים מלהבחין בין יום ללילה, גם לא מצינו סימן

המצה והמרור וכל המצות בעת עשייתן, וכן הסוכה בכניסה וציאה, וכן ד' מינים שבלולב.
א. אין לברך שום ברכה וכו' — כתב הטור בשם רב האי שאם ירצה לברך יברך. ואני תמה דודאי כיון שאינו חייב לברך אם יברך הוי ברכה לבטלה, עכ"ל. והקשה הב"ח דבכה"ג כתב הטור עצמו בשם רב האי גבי בדיקת חמץ בברכת שהחיינו בס"י תל"ב דהרשות בידו לברך. ותירץ הב"ח דשאני ברכת שהחיינו שבא על שמחת המצוה מברכת המצוה, וכ"כ גם מהר"ח שם אף דפה פנה לדרך אחר, ונכון הוא, ועל קושיית הטור כתב הב"י ד' תירוצים, גם הב"ח תירץ, יע"ש. ואף אני אענה חלקי, אחר שהרמב"ם היה מתלמידי תלמידי רב האי נ"ל שגם רב האי ס"ל כדעת הרמב"ם דלאו זמן תפילין בלילה כר"י הגלילי, מיהא בני מערבא לחד הוי ס"ל דחייב אף לחלצן מקרא דהימים ולא לילות, משא"כ בני בבל, ואנן ס"ל דלא מעטינן רק מהנהגה ולא מחייב לחולצן ומ"מ אין מורין כד, ולכך אחר דאין מורין שלא לחולצן ואסור להניחן, זה שחולצן לטעם מה, כגון שלא לישון ושלא יפית רשאי לברך לשמור חקיו, ומ"מ אינו מחויב לברך אחר דאינו מחויב לחולצן.
עיין מגן דוד ומג"א.

קיצור הלכות

א. מ"ש רב האי שאם ירצה יברך ותמה הטור עליו, וקושיית הב"ח על הטור וישנו מצ"ח ומהר"ל.
ד' תירוצים שכתב הב"י על תמימת הטור הב"ל, ותירוצ הב"ח